NEF'Î

(1572 - 1635)

Derleyen:
Semiramis Kanbak

İÇİNDEKİLER:

NEF'Î KİMDİR? - 3

ŞİİRLERİ:

Bahar Kasidesi - 4
Gazel 32 - 12
Gazel 42 - 13
Gazel 64 - 14
Gazel 71 - 15
Rubai - Müfred - 16

ONUN İÇİN:

Ey Nef'î - 19
Nef'î - 20
Nef'î - 21
Nef'î'ye övgü - 25

ONA DAİR:

Kaza okunu kendine döndüren şair - 27
Yeni Türk Edebiyatı'nda Nef'î - 30

NEF'Î KİMDİR?

"Hem gülüz hem bülbülüz germiyyet-i aşk ile biz
Dâğ-ı derde şu'le vü şem'-i gama pervâneyiz"

Asıl adı Ömer olan şair Erzurumludur. Doğum tarihi tam olarak tespit edilememiş olsa da genelde 1572 yılı olarak kabul görmektedir. Çocukluk ve gençlik yıllarında iyi bir tahsil gören Nef'î yine gençlik yıllarında şiire merak salmıştır. İlk zamanlarda Zarri / zararlı mahlasıyla şiirler kaleme alsa da o sıralarda Erzurum'da bulunan tarihçi Gelibolulu Mustafa Ali ona yararlı manasına gelen Nef'î mahlasını vermiştir.

Sultan I. Ahmed'in tahta çıkmasından (1603) sonra İstanbul'a gelen şair Osmanlı tahtında oturan dört padişah görmüştür. Bunların arasında 4. Murad'ın saltanat yılları Nef'î'nin şöhretinin zirvesine eriştiği yıllardır. 4. Murat onun hicivlerini büyük bir zevkle okur, şiir ve sohbet meclislerinde onu yanından eksik etmez.

Ancak bir gün Nef'î'nin bir hicvini okurken 4. Murad'ın tahtının bir köşesine isabet eden şimşek uğursuzluk olarak yorumlanır ve bunun üzerine padişah Nef'î'yi hiciv yazmaktan men eder. Fakat şair kısa bir süre sonra padişaha verdiği sözü tutamaz ve sadrazâm Bayram Paşa hakkında bir hicviye yazar. Bu hicviye padişahın eline geçince idamına hükmedilir ve hüküm 27 Ocak 1635 tarihinde şairin sarayın odunluğunda kementle boğdurulması suretiyle infaz olunur.

(Bazı tarihçiler ise onun ölümüne sebep olan hicviyesini sadrazâm Bayram Paşa'ya değil de dostu olan Padişah'a yazdığını ve o yüzden öldürüldüğünü not düşerler.)

BAZI ESERLERİ:

Türkçe Dîvân
Farsça Dîvân
Sihâm-ı Kazâ

ŞİİRLERİ:

BAHAR KASİDESİ

(Der Medh-i Sultân Murâd Hân Aleyhi'r-rahmeti Ve'l gufrân)

(NESİB)

Esdi nesîm-i nev-bahâr açıldı güller subh-dem
Açsın bizim de gönlümüz sâkî meded sun Câm-ı Cem

İlkbahar rüzgârı esti, sabahleyin güller açıldı
Bizim de gönlümüz açılsın, saki, Cemşid'in kadehini sun.

Erdi yine ürd-i behişt oldu havâ anber-sirişt
Âlem behişt-ender-behişt her kûşe bir bâğ-ı İrem

Yine Nisan ayı geldi, hava amber kokularına büründü. Dünya bir katmerli cennet haline geldi, her köşe bir cennet bağı oldu.

Gül devri ayş eyyâmıdır zevk u safâ hengâmıdır
Âşıkların bayramıdır bu mevsim-i ferhunde-dem

Gül devri, yeme içme günleridir, zevk ve safa zamanıdır,
Bu mübarek mevsim, aşıkların bayramıdır.

Dönsün yine peymâneler olsun tehî hum-hâneler
Raks eylesin mestâneler mutrıbler etdikçe nagam

Yine büyük kadehler dönsün, meyhaneler boşalsın
Çalgıcılar ahenkle çalarken sarhoşlar dansetsin.

Bu demde kim şâm u seher meyhâne bâğa reşk eder
Mest olsa dilber sevse ger ma'zûrdur şeyhu'l-Harem

Bu zamandır ki akşam ve sabah meyhane, bahçeye gıpta eder
Eğer Haremin reisi mest olsa, güzel sevse mazurdur.

Yâ neylesin bî-çâreler âlüfteler âvâreler
Sâgar sunar meh-pâreler nûş etmemek olur sitem

Ya çaresizler, aşıklar, başıboş olanlar ne yapsın
Ay parçası gibi güzeller kadeh sunarsa içmemek zulüm olur.

Yâr ola câm-ı Cem ola böyle dem-i hurrem ola
Ârif odur bu dem ola ayş u tarabla mugtenem.

Sevgili var, Cemşid'in kadehi var, böyle neşeli bir vakit var,
Arif odur ki bu vakitte yiyip içip eğlenmeyi ganimet bilir.

(TEGAZZÜL)

Zevkı o rind eyler tamâm kim tuta mest ü şâd kâm
Bir elde câm-ı lâle-fâm bir elde zülf-i ham-be-ham

Zevki, dörtbaşı mamur olarak o rind eyler ki: sarhoş ve bahtiyar (olarak) bir elinde lâle renkli kadeh, ötekinde de kıvrım kıvrım zülüf tutar.

Lutf eyle sâkî nâzı ko mey sun ki kalmaz böyle bu
Dolsun sürâhî vü sebû boş durmasın peymâne hem

Saki lûtfet, nazı bırak, şarab sun zira bu meclis böyle kalmaz.
Sürahi ve testi dolsun; kadeh te boş durmasın.

Her nev-resîde şâh-ı gül aldı eline câm-ı mül
Lutf et açıl dahi gül ey serv-i kadd-i gonca-fem

Her yeni yetişen gül fidanı, eline şarap kadehi aldı.
Ey servi boylu, gonca ağızlı (güzel), lütfet açıl, sen de gül.

Bu dürd ü bu sâfî deme dönsün piyâle gam yeme
Kânûn-ı devr-i dâime uy sen de mey sun dem-be-dem

Bu bulanık ve safi deme, piyale dönsün, gam yeme.
Devr-i daim kanununa sen de uy, her an kadeh sun.

Meydir mihekk-i âşıkân âşûb-ı dil-ârâm-ı cân
Sermâye-i pîr-i mugân pîrâye-i bezm-i sanem

Aşıkların kıstası (mihenk taşı) gönülleri coşturan, canlara huzur veren şaraptır. Zerdüştlerin sermayesi, güzeller meclisinin süsü şaraptır.

Mey âkili irşâd eder âşıkları dil-şâd eder
Seyle verir berbâd eder dillerde koymaz gerd-i gam

Şarap akıllıya doğru yolu gösterir; âşıkları bahtiyar eder.
Gönüllerde gam tozunu sele verir, berbat eder, bırakmaz.

Mey âteş-i seyyâleder mînâ kadehle lâledir
Yâ gonca-i pür-jâledir açmış nesîm-i subh-dem

Şarap akıp giden bir ateştir, cam kadehte laledir,
Ya da sabah rüzgarının açtığı üzeri çiy taneleriyle dolu bir goncadır.

Sâkî meded mey sun bize câm-ı Cem ü key sun bize
Rıtl-ı pey-â-pey sun bize gitsin gönüllerden elem

Sâkî, yardım et, bize şarap sun. Cem ve Key'in kadehini bize sun.
Peşpeşe doldur sun bize ki gönüllerdeki gam gitsin.

Biz âşık-ı âzâdeyiz ammâ esîr-i bâdeyiz
Âlüfteyiz dil-dâdeyiz bizden dirîg etme kerem

Biz özgür aşıklarız ancak şarabın esiriyiz.
Aşıkız, güzellere gönül vermişiz, bizden ikramını esirgeme.

(GİRİZGÂH)

Bir câm sun Allâh içün bir kâse de ol mâh içün
Tâ medh-i şâhenşâh içün alam ele levh u kalem

Allah için bir kadeh sun. Bir kâse de o ay yüzlü sevgili için sun
Ki padişahı methetmek için kağıdı, kalemi elime alayım.

O âfitâb-ı saltanat ol şehsüvâr-ı memleket
Cem-bezm ü Hâtem-mekremet memdûh-ı esnâf-ı ümem

O saltanat güneşi, o büyük memleket süvarisi
Cemşid meclisli, Hatem gibi cömert, bütün milletlerin övdüğü

Ablak-süvâr-ı rûzgâr-âşûb-ı Rûm u Zengbâr
Leşker-şikâr-ı kâm-kâr Behrâm-ı Âferîdûn-alem

Devrin rüzgâr gibi at binicisi, Rum ve Zengibar ülkelerinin hakanı, ordular avlıyan bahtiyar sürücü, Feridun sancaklı Behram

Pîrâye-i mülk ü milel sermâye-i dîn ü düvel
K'olmuş nasîbi tâ ezel tâc-ı Ferîdûn taht-ı Cem

Yurdun ve milletin süsü, dinin ve devletlerin sermayesi,
Ki ta ezelde nasibi Feridun'un tacı ve Cemşid'in tahtı olmuş.

Hâkân-ı Osmânî-neseb kim münderic zâtında hep
İslâm-ı Fârûk-ı Arab ikbâl-i Pervîz-i Acem

Osmanlı soyunun hakanı ki şahsında hep Arabın Fârûk'unun (Hz. Ömer) müslümanlığı, Acemin Pervîz'inin baht açıklığı toplanmış

(MEDHİYYE)

Sultân Murâd-ı kâmrân-efsürde vü kişver-sitân
Hem pâdişeh hem Kahramân sâhib-kırân-ı Cem-haşem

Bahtiyar Sultan Murat, taçlar veren, ülkeler alan
Hem padişah hem kahraman, Cemşid haşmetli kutlu hükümdar.

Şâhenşeh-i ferhunde-baht ârâyiş-i dîhîm ü taht
Bahtı kavî ikbâli saht İskender-i Yûsuf-şiyem

Bahtı mübarek büyük padişah, tacın tahtın süsü,
Talihi güçlü, ikbali sağlam Yusuf huylu İskender.

Şâh-ı cihân-ârâ mıdır mâh-ı zemîn-pîrâ mıdır
Behrâm-ı bî-pervâ mıdır yâ âfitâb-ı pür-kerem

Cihanı süsleyen hükümdar mıdır, Dünya'yı bezeyen ay mıdır
Korkusuz Behram mıdır ya da cömertlikte sınır tanımayan Güneş midir?

Şâhâne-meşreb Cem gibi sâhib-kırân Rüstem gibi
Hem Îsî-i Meryem gibi ehl-i dil ü ferhunde-dem

Şahane huylu Cem gibi, muzaffer hükümdar Rüstem gibi
Hem de Meryem oğlu İsa gibi gönül ehli ve mübarek

Dünyâ vü mâ-fîhâ nedir cennet olursa yâ nedir
Lutf eylemek zîrâ nedir yanında bir nakd u selem

Dünya ve dünya malı nedir hatta Cennet olsa nedir
Zira lutfetmek te nedir onun yanında bir nakit ve vadeli senet

Cümle hünerden bâ-nasîb sırr-ı aceb sun'-ı garîb
Meclisde şûh u dil-firîb cenk edicek şîr-i ücem

Tüm hünerlerden nasibini almış, hayret veren bir fazilet ve yaratıcılık
Mecliste şuh ve gönül çalan, cenk edince kükreyen aslan.

Gâhî ki ol şîr-i yele hışm ile tîg alır ele
Olur cihân pür-zelzele basdıkça meydâna kadem

O yeleli aslan bir hışımla kılıcını eline alıp meydana ayak bastı mı
Dünya baştan aşağı zelzele (ile sarsılır) olur.

Ol dem ki kasd-ı ceng eder sahrâları gül-reng eder
Dünyâyı hasma teng eder olursa Sâm u Güstehem

Savaşa kalkıştığı zaman ovaları gül rengi yapar. Karşısındaki Sam ve Güstehem bile olsa dünyayı düşmanına dar eder.

Sürdükçe hasma yek-tene bakmaz silâh u cevşene
Yer kalmaz aslâ düşmene illâ beyâbân-ı adem

Tek başına atını düşman üstüne sürünce onun silahına ve zırhına aldırmaz, düşmana yokluk çölünden başka yer kalmaz.

Ey Husrev-i âlî-nijâd vey dâver-i pâk-i'tikâd
Ey şâh-ı sâhib-adl ü dâd ey pâdişâh-ı muhterem

Ey yüksek yaradılışlı hükümdar, ey temiz inançlı sultan
Ey adalet ve insaf sahibi, ey muhterem padişah

(FAHRİYYE)

Sen bir şeh-i zî-şânsın şâhenşeh-i devrânsın
Ya'nî ki sen Hâkânsın devrinde ben Hâkâniyim

Sen şanlı bir padişahsın, zamanın padişahlar padişahısın
Yani sen hakansın, ben de senin devrinde sana tabi olanım.

Ben gerçi bir bî-hâsılım şâkird-i ders-i müşkilim
Hem mekteb-i ehl-i dilim halk olmadan levh ü kalem

Gerçi ben malsız mülksüz bir adamım ama çetin bir dersin talebesiyim. İnsan kaderinin yazılı olduğu levha yazılmadan evvel gönül ehillerinin gittiği okuldanım.

Sözde nazîr olmaz bana ger olsa âlem bir yana
Pür-tumturâk u hoş-edâ ne Hâfızım ne Muhteşem

Dünya bir araya gelse, söz söylemede kimse bana eş olamaz
Ahenk ve parıltı dolu, hoş edalıyım. Ben ne Hafız'ım ne Muhteşem

Hâkânîyim ben Muhteşem yanımda serheng-i haşem
Hâfız olur leb-beste dem hâmem edince zîr ü bem

Muhteşem'in hakanıyım, benim yanımda saray çavuşu kalır
Ben şiir söyleyince Hafız'ın soluğu kesilir, dili tutulur.

(TAC)

Nef'î yeter da'vâyı ko dünyâ ile gavgâyı ko
Eflâke istiğnâyı ko hâke yüzün sür lâ-cerem

Nef'i, yeter, iddiayı bırak, dünya ile kavgayı bırak
Göklere kibirlenmeyi bırak, çaresiz yüzünü toprağa sür.

(DUA)

Kaldır elin eyle duâ buldu kasîden intihâ
Şimdi duâ etmek sana hem müstehabdır hem ehem

Elini kaldır ve dua et, kasiden son buldu. Şimdi senin için dua etmek hem sevaptır hem de mühimdir.

Nice kasîde bir kitâb mecmû'a-i pür-intihâb
Her nüktesi Faslu'l-Hitâb her beyti bir genc-i hikem

Bu kaside birçok seçkin eserin toplandığı bir kitap gibidir.
Her ince manalı sözü bir Faslu'l-Hitâb, her beyti bir hikmet hazinesidir.

Tâ kim cihân ma'mûr ola geh emn ü geh pür-şûr ola
İkbâl ile mesrûr ola ol Husrev-i vâlâ-himem

Dünya bayındır olsun, bazen güvenli bazen de karışıklık içinde olsun himmetlerin yüce sultanı ikbal ile sevinç içinde olsun.

(Dîvân, S. 94-97)

M. Muhsin Kalkışım, Işığın Büyüsü, S. 208 -211

GAZEL 32

Ne tende cân ile sensiz ümîd-i sıhhat olur,
Ne cân bedende gam-ı firkatinle râhat olur.

Ne sensiz bir tende can için sağlık ümidi olur,
Ne de bedende can ayrılık acısıyla rahat olur.

Ne çâre var ki firâkınla eğlenem bir dem,
Ne tâli'im meded eyler visâle fırsat olur.

Ne senden ayrıyken bir an olsun avunabilirim,
Ne de talihim yardım edip kavuşmamıza fırsat verir.

Dil ise gitdi kesilmez hevâ-yı aşkından,
Nasihât eylediğimce beter melâmet olur.

Gönül ise aşkının hevesine kapıldı gitti, vazgeçmez,
Ben öğüt verdikçe o rezilliğini arttırır.

Belâ budur ki alışdı belâlarınla gönül,
Gamın da gelse dile bâ'is-i meserret olur.

Asıl bela budur ki gönül belalarına alıştı,
Derdin de gelse gönlüme şenlik sebebi olur.

Ne şeb ki kûyuna yüz sürmesem o şeb ölürin,
Ne gün ki kâmetini görmesem kıyâmet olur.

Hangi gece semtine yüz sürmesem, o gece ölürüm,
Hangi gün endamını görmesem kıyamet kopar.

Nedir bu tâli’ ile derdi Nef’î-i zârın,
Ne şûhı sevse mülâyim dedikce âfet olur.

İnleyen Nef'î'nin bu talihten çektiği nedir,
Hangi işveli güzeli sevse ona uysal dedikçe afet kesiliyor.

Rüştü Şardağ, Klasik Divan Şiirimiz, S. 324

GAZEL 42

Çekdiğim derdi ne hem hâne ne hem râh bilir
Âşıkım hâl-i dil-i zârımı Allâh bilir.

Çektiğim derdi ne ev halkı, ne yoldaşım bilir.
Âşığım, inleyen gönlümün halini ancak Allah bilir.

Dâd o zâlimden eğer böyle kalırsa nâzı
Ne figân-ı şeb ü ne âh-ı seher-gâh bilir

İnsaf o zalimden eğer bu nazı böyle devam ederse
Ne gecenin feryadını ve ne sabah vaktinin ahını bilir.

Söyleşilmez nigeh-i şûhu acep müstağnî

Ne zebân-ı dil ü ne şîve-i dil-hâh bilir

Anlaşılmaz o şuh bakışı, acaba çekingen midir?
Ne gönül dilini ve ne de gönlün arzusunun şivesini bilir.

Gamzesi âteş-i sûzana girer bir câdû
Ne dil-i şu'le-fesân ne alev-i âh bilir

Süzgün bakışı yakıcı ateşe giren bir cadı;
Ne ışık saçan gönlü, ne ahın alevini bilir.

Böyle dilber ne belâdır başına ey Nef'î
Her nigâhını kazâ, âfet-i cân-gâh bilir. (1)

Böyle dilber ne beladır başına ey Nef'î
Her bakışını beklenmedik belâ, felaket bilir.

Metin Akkuş, Nef'î Divanı, S. 300

GAZEL 64

Bâde gam verir bize biz âşık-ı dîvâneyiz
Gelmeden bu bezme câm-ı aşk ile mestâneyiz

İçki bize gam verir, biz aklı başında olmayan aşığız
Bu eğlence meclisine gelmeden de biz aşk kadehiyle sarhoşuz.

Çekmeyiz renc-i humârı ömrümüzde gerçi biz
Gam değil mahmûr olursak sâkî-i meyhâneyiz

Gerçi biz yaşamımızda içki sarhoşluğunun verdiği sıkıntıları çekmeyiz
Mahmur olursak ta dert değil, meyhanenin içki dağıtanıyız..

Âşık-ı yek-reng ü rindângüşâde meşrebiz
Bezm-i hâs-ı vahdete hem bâde hem peymâneyiz

Birlik aşığı ve kalender-şen meşrepliyiz
Birlik meclisinde hem içki hem kadehiz.

Hem gülüz hem bülbülüz germiyyet-i aşk ile biz
Dâğ-ı derde şule vü şem'-i gama pervâneyiz

Aşkın ateşiyle hem gülüz, hem bülbülüz biz
Dert yanığına ateş alevi, gam mumuna pervaneyiz.

Rind-i aşkız hâsılı Nef'î-i bîpervâ gibi
Âşinâya âşinâ, bîgâneye bîgâneyiz

Kısacası korkusuz Nef'î gibi aşk rindiyiz,
İlgi gösterene ilgili, kayıtsız kalana kayıtsızız.

Metin Akkuş, Nef'î Divanı, S. 260

GAZEL 71

Tûtî-i mu'cize gûyum ne desem lâf değil
Çarh ile söyleşemem âyînesi sâf değil

Ben mucize gibi söz söyleyen bir papağanım, ne söylesem boş söz değil. Felekle söyleşemem, aynası (gönlü) temiz değil

Ehl-i dildir diyemem sînesi sâf olmayana
Ehl-i dil birbirini bilmemek insâf değil

Gönlü temiz olmayana gönül ehlidir diyemem
Gönül ehli olanların birbirini tanımaması insafa sığmaz

Yine endîşe bilir kadr-i dür-i güftârım
Rûzigâr ise denî dehr ise sarrâf değil

Her ne kadar bu devirde değer bilinmiyorsa da
Söz incilerimin değerini yine düşünen bilir.

Girdi miftâh-ı der-i genc-i ma'ânî elime
Âleme bezl-i güher eylesem itlâf değil

Manalar hazinesinin anahtarı elime geçti
Dünyaya cevherler saçsam ziyan olmaz.

Levh-i mahfûz-ı sühandir dil-i pâk-i Nef'î
Tab'-ı yârân gibi dükkânçe-i sahhâf değil

Nef'î'nin temiz kalbi güzel sözlerin korunup gözetildiği yerdir.
Dostlarınınki gibi eski kitap satan küçük bir dükkan değil.

(Dîvân, S. 315)

M. Muhsin Kalkışım, Işığın Büyüsü, S. 211

RUBAÎ - MÜFRED

RUBÂÎ

Yâ Rab dilimi sehv ü hatâdan sakla
Endîşemi tezvîr ü riyâdan sakla
Basdım reh-i vâdî-i rübâîye kadem
Ta'n-ı hâr-ı nâdân-ı dü-pâdan sakla
(Dîvân, S. 351)

Allahım, dilimi kusur ve hatadan koru.
Düşüncemi yalan ve ikiyüzlülükten koru.

Rubai vadisinin yoluna ayak bastım.
İki ayaklı cahil eşeklerin ayıplamasından koru.

RUBÂÎ

Yâ Rab kerem et bendene ihsân eyle
Düşvâr olan ahvâlimi âsân eyle
Dünyâ hevesinden koma gönlümde eser
İstersem eğer cenneti zindân eyle.
(Dîvân, S. 351)

Allahım kuluna lütfet, bağışla
Zorda olan durumumu kolaylaştır
Dünya hevesinden gönlümde bir eser bırakma
İstersem eğer (bana) cenneti zindân eyle.

MÜFRED

Urunca şâne gîsû-yı hayâl-i yâre müjgânım
Gül-âb-efşân olur yâd-ı ruhuyla çeşm-i giryânım
(Dîvân, S. 352)

Sevgilinin omzuna dökülen saçlarının hayaline kirpiklerim tarak vurunca, onun ruhunun hatırasıyla gözümden akan yaş gül suyu gibi saçılır..

MÜFRED

Zulmet-i bahr ile şebden seçemezler rûzu
Böyle eyyâm-ı gamın böyle olur nevrûzu

(Dîvân, S. 354)

Denizin kararmasıyla geceden ayıramazlar gündüzü
Böyle kederli günlerin böyle olur ilkbaharı.

M. Muhsin Kalkışım, Işığın Büyüsü, S. 212

RUBÂÎ

Bana Tâhir efendi kelb dimiş
İltifâtı bu sözde zâhirdür
Mâlikî mezhebüm benüm zîrâ
İ’tikâdumca kelb “tâhir”dür.

Tâhir efendi bana köpek demiş
İltifatı bu sözde apaçık görünüyor
Zira ben Mâlikî mezhebindenim
İnanışıma göre köpek "tâhir"*dir.

* tâhir: temiz

İsmail Ünver, Ölümünün Üçyüzellinci Yılında Nef’î,
Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara 1991, S. 73

*****

"Derler ki: Nef'î idam olunacağı saatte bütün şiirlerinin en güzellerinden biri olan şu enfes rubaiyi inşat eylemiştir. Bu, yalan da olsa, insanın doğruluğuna, güzelliği dolayısiyle inanmak isteyeceği bir masaldır:

RUBÂÎ

Ey dil hele âlemde bir âdem yoğimiş
Var ise de ehl-i dile mahrem yoğimiş
Gam çekme hakikatde eğer ârif isen
Farz eyle ki el’ân yine âlem yoğimiş."

Ey gönül, bütün dünyada bir adam yokmuş
Varsa da gönül ehline yakın olan yokmuş
Eğer irfan sahibi isen gerçekleri görüp üzülme
Farz et ki şu anda dünya yokmuş.

Dr. A. Karahan, Nef'î, hayatı, sanatı, şiirleri, Varlık Yay., S. 14

ONUN İÇİN:

EY NEF'Î

Yerle yeksan hak, hukuk ve adalet
Emrindeymiş bölücünün her alet

Ne kadar ararsan ara, nihayet
Bulamazdın haysiyeti, şerefi
Yaşasaydın bu devirde ey Nef'î!

Çözülürdü hile, üç beş arşında
Kelam, kurşundan ağırdı çarşında
Korkusundan titrer idi karşında
Duramazdı yolsuzluğun son şefi.

Yaşasaydın bu devirde ey Nef'î!

Nice Bayram Paşa var ki mühür var ellerinde
Gemicikler geçiyor boğazın seherinde
Dağlarım kor ateş, şehirlerimde yangın..
Açılım diye diye tümden açıldık
Kırk parçaya bölündük de saçıldık,
Korkusuzlar şairi sen, nerdesin?
Yankılansın bize doğru sesin
İstanbul Boğazı' mı nere?
De bilelim son adresin?

Eğri, doğru birbiriyle karışık
Sermayeyle esrarkeşler barışık
Zindan rahat, caddeler hep sıkışık
Görür idin Silivri'de gergefi

Yaşasaydın bu devirde ey Nef'î

Nice Bayram paşa var ki, ellerinde mühürler
Bu millete dudak büker, eser, yağar, gürler
Çık gel göğsünden Divan Edebiyatının
Acılaştı şarkı, zehroldu türküler…
Korkusuzlar şairi sen, nerdesin?
Yankılansın bize doğru sesin
Halâ Dördüncü Murat' mıdır,
De bilelim son adresin?

Planları işliyor inceden ince
Saplanır sırtıma kanlı bir pençe
Bölünürken aziz vatan haince
Şerefsizler çalardı yorgun tefi

Yaşasaydın bu devirde ey Nef'î!

MUSTAFA CEYLAN
(1952 -)

Öldürülen 101 Şair, S. 16-17

NEF'Î

Şimdi hayli sühan-verûn içre,
Nef'î mânendi var mı bir şair?..
Sözleri Seba-i Muallâka'dır,
İmrülkays kendidir kâfir!"

Şeyhülislâm Yahya Efendi

(Şimdi birçok güzel söz söyleyen arasında
Nef'î'ye denk olan bir şair var mıdır?
Sözleri Kâbe'nin duvarlarına asılan şiirler gibi güzeldir
Ama kendisi İmrülkays'tır kâfir!)

Nef'î de buna karşılık olarak:

Bize kâfir demiş Müftî Efendi,
Tutayım ben ana diyem Müselmân,
Vardıkda yarın Rûz-i Cezâ'ya,
İkimiz de çıkarız anda yalan!"

(Şeyhülislam bana kâfir demiş,
Ben de tutup ona Müslüman diyeyim
Yarın kıyamet gününde
İkimiz de yalancı çıkarız.)

diyerek seslenmiştir.

NEF'Î

Bir yağız çehre çatılmış iki hançer: Kaşlar;
yine hançer gibi keskin iki mağnâlı nazar...

(Yağız bir çehre, hançer gibi çatılmış kaşlar,
gene hançer gibi keskin mânalı iki bakış...)

Yâd-ı ulvîsi hayâlimde bu sîmâyı taşır,
bence Nef'î'ye bu sîmâ-i mehâbet yaraşır.

(Onun yüce hâtırası hayâlimde bu sîmâyı taşır
bence Nef'î'ye bu heybetli çehre yaraşır.)

Tab’ı sahbâ gibi cûşâver-i mînâ-i mekaâl,
fikri Anka gibi bâlâlrev-i atbâk-ı hayâl.

(Benliği, içki mâhiyetine berıziyen coşturucu sözler kadehi,
fikri, Anka gibi hayâl tabakalarının yükseklerinde uçar.)

Açılır gonce-i ilhâmı leb-i hârında,
berk urur şuğle-i endîşesi enzârında.

(İlhamlarının goncaları ateşli dudaklarında açılır,
ve düşüncesinin alevi gözlerinde şimşek gibi çakar.)

Âteşîn cerbeze bir nâtıka'âsâ gözler
cezbe-i rûh-i şagafdârını takrîr eyler.

(Ateşli bir ustalıkla gözleri konuşuyor sanki de
ruhundaki çılgın sevgiye nasıl kapıldığını anlatır.)

Görünür, safha-i emvâce düşen lem’a gibi,
alnının çîn-i bülendinde o rûh-i asabî.

(Alnının derin kırışıklığında o asabî ruh,
bir dalganın yüzüne çarpan parıltı gibi besbelli olur.)

Başkadır feyz-i hüner kilk-i füsûnsâzında,
canlanır, vecde gelir söz leb-i iğcâzında.

(Büyülü kaleminden çıkan hünerin gürlüğü bambaşkadır,
mucizeli dudaklarında sözler sanki canlanır, coşar.)

Duyulur kağr-ı beyânında sadâ-yi âhen,
darb-ı şeşperle çıkan kağka'a miğferlerden.

(Anlatışının derinliğinde, âdeta bir çelik sesi duyulur,
şeşperle bir miğfere vurulduğu zaman çıkan sedâ gibi)

Âks-i âvâze-i heycâ gibi eyler izhâr
bir derîn gulgule nazmında hurûş-i efkâr.

(Çağıltılı fikirlerini tertiplerken duyulan derin gürültü,
bir muharebe uğultusunun yankısını andırır.)

Sanki bir mağreke, bir mağreke-i cûşâcûş:
sıyt-ı velvâl-ı vega, velvele ceng-i cüyûş.

(Sanki bir muharebe oluyor: öyle kaynaşıp coşuyor ki,
kavganın velvelesi, muharebe davullarına karışıyor.)

Serbeser rağd-i heyâhâ-yi velehzâ-yi sufûf,
sûbesû berk-ı çekâçâk-i şerernâk-i süyûf.

(Safların başbaşa gökgürültüsü gibi hayhuyları,
her yanda kılıçların yalımlı şakırtısından olan şimşek.)

Hamle-i saffşiken-i cânfiken-i pîl-i demân,
savlet-i gürz-i girân, darbet-i şimşir ü sinân.

(Safları kıran, canları deviren kükremiş filin hamlesi,
ağır topuzların saldırışı, kılıç ve mızrakların çarpışları.)

Kûs ü nakkâre hem'âheng-i gırîv-i hecemât,
köpürür her köşeden demdeme-i dîv-i memât.

(Harb davulları hücumların feryatlariyle bir âhenkte,
her tarafta ölümün kızgın devi köpürüp duruyor.)

Nağreler muştezen-i tabl-ı sımâh-ı gerdûn;
sadmeler, zelzeleler hadşeres-i kalb-i menün.

(Savrulan nâreler, acunun kulak zarına yumruk atıyor,
vuruşlar, depremler, dehrin kalbini tırmalıyor.)

Atılır her yana bin rahş-i savâik pîrev,
gerd-i haşyetle dolar künbed-i vârûne-i cevv...

(Ardına yıldırım katan atlar, her yana atılıyor,
tersi dönen gök, korkunç toz ve dumanlarla doluyor...)

*****

Ooh, ey muğcizedâ şâir-i şâyeste gurûr,
inliyor nây-ı beyânında nevâ-yi mansür.

(Oh, ey edası bir mucize ve övünmekte hakkı olan şâir,
anlatışının müziğinde mansûrun nevâsı inliyor.)

Anlamazlar o tehevvür, o şikâyât nîçin
dahledenler sana feryâd-ı mübâhâtın için.

(O şiddet ve şikâyetlerin niçin olduğunu anlamıyanlar
senin o pek yüksek feryatların yüzünden sana kıydılar.)

Sığmamış sadr-ı pelengânene kalb-i şirin,
yetmemiş kudretine şöhret-i âlemgîrin.

(Sendeki arslan yüreği, kaplan göğsüne sığmamış,
âlemi tutan şöhretin de iktidarına yetişememişti.)

Öyle bir nehri muazzam gibi cûş etmişsin;
fakat eyvâh, çorak yerde akıb gitmişsin!

(Öyle büyük bir ırmak gibi coşmuş, köpürmüşsün ama,
ne yazık ki, hep çorak yerde akıp heder olmuşsun!)

Sana bir başka zemin, başka zemân lâzımdı;
sana bir âlem-i lâhûtnişân lâzımdı.

(Sana bir başka çevre, başka bir zaman gerekti;
sen kutsal bir âlem içinde bulunmalıydın.)

11 Kânunusâni, 1314

TEVFİK FİKRET
(1867 - 1915)

Bugünkü Türkçe ile söyleyen: FAHRİ UZUN

Rübâb-ı Şikeste ve Diğer Eserleri, S. 346-349

NEF'Î' YE ÖVGÜ

Gelin insaf idelüm, fark idelüm mikdârı
Şairüz biz de diyü laf ü güzâfı koyalum.

Gelin insaflı olalım, değeri fark edelim
Biz şairiz diye boş lafı bırakalım.

İdelüm bî-meze söz söylemeden istiğfâr
Dâmen-i Nef’î-i pâkize edayı tutalum.

Şaka söz söylemeden tövbe edelim,
Temiz huylu Nef'î'nin tarafında olalım.

Biz kelâm nâkiliyüz, nerde o sahib-i güftâr?
Ona teslim idelüm emrine münkâd olalum.”

Biz söz yolcusuyuz, nerede o sözlerin sahibi?
Ona teslim edelim, emrine boyun eğelim.

MURÂDÎ
(Sultan IV Murat)

(1612 - 1640)

Nef'î, Ebüzziya Tevfik, Furkan Öztürk, S. 59

ONA DAİR:

KAZA OKUNU KENDİNE DÖNDÜREN ŞAİR

Bir yağız çehre çatılmış, iki hançer kaşlar
Yine hançer gibi keskin iki manalı nazar
Yad-i ulvisi hayalimde bu simayı taşır
Bence Nef'i'ye bu sima-i mehabet yaraşır.

Servet-i Fünûn edebiyatının önde gelen şairi Tevfik Fikret yukarıda zikrettiğimiz şiiriyle 17. yy'da ömür sürmüş ve hem kendi yüzyılının hem de Divan edebiyatının en önemli şairlerinden birisi olan Nef'i'nin kendi tahayyülündeki portresini çizmeye çalışmıştır. Fikret'ten daha önce yaşamış bazı şairler de Nef'i'yi anmış ve ona nazireler yazmış. Mesela Nef'i ile arasında yüzyıl bir zaman dilimi bulunan ünlü Divan şairi Nedim:

Nef'i vadi-i kasaidde Sühan perdazdır
Olamaz amma gazelde Baki vü Yahya gibi

mısraını söyleyerek onun kaside vadisindeki ustalığına

dikkat çekmiştir. Ancak Fikret'in Nef'i portresi çok daha gerçekçi ve çarpıcı kanaatimce. Bir şairin kendinden üç yüzyıl önce yaşamış bir şairin portresini kendi şiiriyle çarpıcı bir biçimde aktarması aradaki zaman farkına rağmen şiirin iki şairi buluşturmadaki gücünü göstermesi bakımından oldukça önemli bir anekdot.

Bir Kaside ve Hiciv Üstadı

17. yy. Divan şairi Nef'i hem kaside hem hicivlerindeki ustalığıyla Divan şiirinde müstesna bir yere sahip olmuştur. Bu nazım biçimlerinde hiçbir Divan şairi Nef'i kadar başarılı olamamıştır. Özgün buluşları ve mübalağalı söyleyişleri ile hem yaşadığı dönemde hem de sonrasında tek başına bir okul olmuştur. O, doğudan batıya bütün şairlere seslenerek kendi kasidesi gibi kaside söyleyebilecek kudrette bir şair aramış yani tüm dünyaya kafa tutmuştur.

Asıl adı Ömer olan Nef'i Erzurumludur. Doğum tarihi tam olarak tespit edilememiş olsa da 1572 genelde onun doğum tarihi olarak kabul görmektedir. Çocukluk ve gençlik yıllarında iyi bir tahsil gören Nef'i yine gençlik yıllarında şiire merak salmıştır. İlk zamanda Zarri/zararlı mahlasıyla şiirler kaleme alsa da o sıralarda Erzurum'da bulunan tarihçi Gelibolulu Mustafa Ali ona yararlı manasına gelen Nef'i mahlasını vermiştir.

17. yy. ilk senelerinde İstanbul'a geldiği tahmin edilen Nef'i Osmanlı tahtında oturan dört padişah görmüştür. Ancak 4. Murad'ın saltanat yılları Nef'i'nin şöhretinin zirvesine eriştiği yıllardır. Nef'i mizacıyla çok uyuştuğu padişahın şiir ve sohbet arkadaşı olmuştur. 4. Murad Nef'i'nin hicivlerini büyük bir zevkle okuyor, şiir ve sohbet meclisinde vazgeçilmez arkadaşı oluyordu. Günlerden bir gün Nef'i'nin hicvini okuyan 4. Murad tahtının bir köşesinde isabet eden şimşeği görür ve bu olay uğursuzluk olarak yorumlanır.

Padişah Nef’i’yi hiciv yazmaktan men eder.

Kaza Okunu Kendine Döndüren Şair

Yukarıda Nef’i’nin kısa bir biyografisini naklettik. Usta bir heccav olan Nef’i aynı dönemde yaşadığı devlet adamı ve sanatçılara yazdığı hicivleri Siham-ı Kaza (Kaza Okları) isimli kitabında toplar. Başlangıçtan günümüze Türk şiirinin en aykırı simalarından olan Nef’i Sultan 4. Murad tarafından hiciv yazmaktan men edilse de Nef’i kısa bir süre sonra padişaha verdiği sözden dönecektir. Yahya Kemal Türk’ün ayranının kabarması olarak tarif ettiği Nef’i padişahın uyarılarına rağmen sadrazâm Bayram Paşa’ya hicvetmekten kendisini alamaz. Nef’i hicvini ele geçiren padişah o anda Nef’i’nin idamına hükmeder. Saray odunluğunda kementle boğulan Nef’i’nin cesedi Sarayburnu’ndan denize atılır. Nef’i’nin idamına binaen:

Gökden nazire indi siham-ı kazasına
Nef’i diliyle uğradı hakkın belasına

Ve

Katline sebep oldu hicvi hele Nef’i’nin

beyitleri söylenerek onun ölümüne ebced hesabıyla tarih düşürülür. Birbirinden güzel hicivleri ve orijinal şahsiyetiyle Türk edebiyatında müstesna bir yere sahip olan bu şairin ölümü de bir anlamda ironik olmuştur. Artık kaderin cilvesi mi denir, ne denilir? Bilinmez ama Nef’i’nin rakiplerine savurduğu kaza oklarından biri yanlışlıkla kendisine isabet etmiştir.

Takvim yaprakları ihtilaflı olsa da Nef'i'nin ölüm tarihi 27 Ocak 1635 olarak kabul ettik ve bu sebeple ölümünün 380. yılında edebiyatımızın büyük kaside ve hiciv şairi Nef'i'yi rahmetle anıyoruz.

M. SAİT AKTAŞ
Genç Dergisi, 27.01.2014

YENİ TÜRK EDEBİYATINDA NEF'Î

(.....)

Nef'î'yi Cumhuriyet döneminde en çarpıcı şekilde işlemiş olan Turan Oflazoğlu'dur. Konusunu tarihten aldığı eserlerinde daima kültür ve sanat adamlarına da yer veren Oflazoğlu Dördüncü Murat adlı kendi adıyla eş anlamlı hâle

gelen eserinde Nef'î'yi hükümdara ilham veren bir yıldız olarak tasvir etmiştir. Kişi olarak yer aldığı eserin başında Nef'î, gururunu kendisine kader yapan kişiliğiyle görünür.

"Tarihî eserleri dolayısıyla maruz kaldığı soruları cevaplandırırcasına yazdığı "Tarih ve Tiyatro" (33) adlı makalesinde Turan Oflazoğlu, Nefi'nin şu beytini zikreder:

"Haşre dek âb-ı hayat-ı sühan-ı Bâkî'dir
Andırıp zinde kılan nâm-ı Süleyman Han'ı" [s. 54] (34)

Büyük hükümdarlar da, büyük işler de ancak sanatçılar tarafından işlendiklerinde sonraki asırlara taşınırlar. Oflazoğlu, kendisini bir sanatçı olarak dilinin ve tarihinin nakledicisi olarak görmüştür diyebiliriz. Nef'î'nin görüşüne katıldığını da Oflazoğlu, çeşitli eserlerinde gösterir. Bir eylem adamının başarılarını "kalıcı bir biçim içine yerleştirilmemesi hâlinde yeni olayların onu unutturacağını belirtir. Sanat eseri en iyi taşıyıcıdır." (35)

"Gelenekten Yararlanma Sorunu" adlı yazısında da Oflazoğlu, geleneğin aynen tekrarlanması değil, her sanatçının devrine göre onu yenilemesi anlamında yorumlarken "Eski ozanlarımız hep koşma, türkü, mani yazsalardı, Fuzulî'nin, Bâkî'nin, Nef'î'nin, Nedim'in, Şeyh Galib'in gazelleri, kasideleri, mesnevileri olmazdı bugün. Türk şiirini onlarsız düşünebilir miyiz?" diyerek tarih boyunca iz bırakan sanatçıların yenilikçi yönlerine de dikkati çeker.. (36)

Turan Oflazoğlu IV. Murat adlı tragedyasında Nef'î'ye önemli bir yer ayırmıştır. IV. Murat'ın musahibi olan Nef'î eserde söz, IV.Murat eylemdir. Murat şairin sunduğu işaretleri yorumlayarak içindeki özlemleri eyleme dönüştürür. Bu, tecrübesiz çocuk padişahın güçlü bir hükümdara dönüşmesidir. İkisinin birlikte sahnede ilk görünüşlerinde

Murat kuvvet kazanmak arzusunu ifade eden bir davranış anındadır. ‘gezinirken, zaman zaman sağ yumruğunu kaldırıp sol avucuna vurmaktadır. Yine yumruğunu kaldırıp dalgın bakarken” Nefi onu:

“Aferin ey yenilmez orduların başbuğu!
İndir artık, lutfet, indir göklerde sonsuz büyüyüp güçlenen yumruğu!” (37)

diye selamlar.

Bu sözler kargaşayı durduracak bir gücü bekleyen halkın şair ağzından ifadesidir. Murat da bu söze sarılır:

“Yeni bir şiire mi başladın, yoksa bir işaret mi sunarsın bana? diye sorar. Nef’î’nin cevabından memnundur.

Sultan Murat– (kendi kendine)

Göklerde sonsuz büyüyen yumruk…
Ne tuhaf! Halktan biri de
“Demir yumruklu biri gerek bize” diyordu.

Nef’î–

Üslûp meselesi, padişahım!
Her ulus kendine göre kahraman ister.
Kanuni’den sonraki padişahlar çağında
kınında paslandı Osmanlı kılıcı,
ona yeniden su vermek gerek.

Sultan Murat–

Kanımdaki kıpırdanmalara yön verirsin şair!

Nef'î–(mağrur)

Sözdür eylemin yolunu açan hünkârım!

Sultan Murat–

Kanunî dedin de… Bozukluğun kaynağını
atam Sultan Süleyman'da görür Koçi Bey.

Nef'î–

Meyve tam olgunlaştı mı,
çürümeye başlar hemen.

Sultan Murat–

Bu ulus hızını aldı, gücü azaldı.
Yorgun bir küheylâna bindim ben, gerçek.

Nef'î–

O küheylânın eskisi gisi koşabilmesi için
küheylândan daha çok yorulması gerek binicinin.

Sultan Murat–

Bir şeyler yapabileceğimi seziyorum, hatta biliyorum,
ama nerden başlayacağımı kestiremiyorum, şair!

Nef'î–

Doruğu fazla seyreden tırmanamaz dağa.
Uzun boylu beklemeyin, hünkârım,
bir ucundan tutuverin eylemin!

Sultan Murat–

Nasıl, nasıl, nasıl?

Nef'î–

Günden güne artan gücünüz, padişahım,
kendisini nasıl kullanmanız gerektiğini
elbette öğretecektir size. Fettan durumları kollayın,
onlar ortaya çıkar çıkmaz, elhak,
göz kırpacaklardır size! (etek öpüp çıkar.) (38)

Sultan Murat, Nef'î'nin sözleriyle rahatlamıştır:

"Sözün kutlu ola sonsuza dek, koca şair!
Yolun yarısını almış gibi rahatladım sayende." (s. 34)

Nitekim Murat karşısına çıkan fırsatı hemen değerlendirir ve sırasıyla annesi ve adamlarını bertaraf ederek iktidarın mutlak hakimi olur. Murat'ın yaptığı büyük işler ona büyük gerilimler yaşatır. Bunları musikiyle, şiirle telafiye çalışır. Nef'î bunu beğenir (s. 45).

Murat işaretleri "Eylem katında gerçekleştirmek" istediğini bunun için de şiirden uzak durduğunu anlatır. Şair ile sultan şiirin "baştan çıkaran" büyüsü üzerinde dururlar. Murat kendisini çağıranlara kapıları açtırdıktan sonra

Nef'î

"Peşrevi güzel yaptınız hünkârım
sonunu dahi bir hoşça getirin!" dediğinde Murat sorar:

"İşareti ne güzel sundun şair!
Şimdi de, ne yapmam gerek, onu söyle bana"

Nef'î'nin cevabı şair ile sultanın alanlarının ayrılığını belirtir:

"İşareti gerçekleştirme gücü olsaydı bende,
şair değil hükümdar olurdum, padişahım!" (s. 47)

Murat iktidarını kurduktan sonra, onu pekiştirmenin peşindedir. İstanbul'daki büyük yangını söndürme emrini bir türlü vermeyen Murat, Nef'î'nin ısrarlı hatırlatmaları üzerine

"Sen iyi şairsin, Nef'î, güzel işaretler sunarsın,
ama bilemezsin bu işaretlerin
kişiyi nereye dek götürebileceğini (Güler)
Tedbir bunlar şair, tedbir!
Dünyayı yutup sindirmeyeni yutup sindirir dünya" (s. 93)
Dünyayı kimsenin tek başına yutamadığını hatırlatan Nef'î'ye cevabı bunun bir "iştah meselesi" olduğudur.

Artık Murat için sadece kendi iktidarı önemlidir. İktidarını koruma arzusu onu esir almıştır:

"Kurduğum düzen uğruna, şair
her şeyi göze alabilirim ben
gerekirse bütün halkı yok edebilirim.

Nef'î–

Düzen dahi halk içindir padişahım.

Sultan Murat–

Hay sen ölmeyesin şair!
Elbette düzen dahi halk içindir!" (s.92-94)

Artık Nef'î ile sultanın yolları ayrılmışa benzer. Murat'ın o kadar zorlukla kazandığı iktidar, tutkuya dönüşmüş ve onu

esir almıştır. Murat birbiri ardından buyruklarını bildirir. İçki, tütün yasaklanmıştır. Fakat kendisi içkiden vazgeçmez. Nef'î ile şair, şiir hakkında konuşurken Nef'î o ünlü

"Kim bilirdi şuara olmasa ger sabıkta
Dehre devletle gelip yine giden şâhânı"[54]

beytini Murat'a karşı söyler:

"Eski çağlarda şairler olmasaydı, devletle gelip
yine devletle giden sultanları kim bilirdi şimdi" (s. 99)

Beyit Nef'î'nindir ama, sahne dilinin bugünün dili olması gerektiğini bilen Oflazoğlu, onu kendi diliyle söylemiştir. Sadece bu beyit bile Murat'ın gelecekteki şöhretinin kendisi sayesinde olduğu dile getirmedir ve Murat gibi haşin karakterli bir padişahın bunu unutamayacağı kesindir. Murat, onun şairliğine saygılıdır:

"Hükümdarlığım tanıktır, kaleminin gücü büyüklük duygusundan nasibi olan herkesi saygıyla eğilmeye zorlayacaktır, bugün de yarın da!

Nef'î de benzer bir cevap verir:

"Şairliğim tanıktır; en parlak yıldızın cevherinden yapılmıştır şahane kılıcınız!

Sultan Murat– (gülerek)

Dilerim, hiçbir zaman o kılıçla çatışmasın kalemin.

Nef'î– (Gülerek)

Büyük olayları önlemek, hünkârım,
haddi değildir kimsenin." (s. 99)

Bu konuşma Murat'ı kızdırsa da, kendisini tutar. Sahnede bu iki mağrur şahsiyetin konuşması artık çatışmanın kaçınılmazlığını da hissettirir. Murat Nef'î'inin hiciv yazmamasını ister:

"Hep öyle, tatlı, okşayan mısralar yazsana…
Neden onun bunun kusurlarıyla uğraşıp
çirkefe batırırsın kalemini, koca şair?

Nef'î–

Halkın kaderiyle oynuyor onlar. Bu yüzden,
burnuma saygısızlık edip çirkefe eğilmek
zorunda kalıyorum ara sıra.
Her zaman okşamak olmaz hünkârım,
zaman zaman dürtmek de gerek insanları.

Sultan Murat–

O işi ben yapıyorum ya, gerektikçe"

Bu satırlar ikisinden birinin, artık fazla geldiğini gösteren tam bir güç denemesidir. Zamanla güçlenen Murat, kendinden çok emin olduğu an geldiğinde, o kadar sevdiği şairi fedadan çekinmez. Çünkü iktidar rakibe tahammül edemez.

Murat devletinin itibarını düşürmemesini, yani hicivden vazgeçmesini şairden ister. Bu şairin yapabileceği bir şey değildir:

Sultan Murat–

Bundan böyle hiciv yazmak yok Nef'î!
Vezir demez, sadrazam demez, hicvederek
iki paralık edersin devletimin itibarını

Nef'î–

Hünkârım, hicvetmeden duramam ben.
İnsanlarda çarpıklıklar gördüm mü,
ölsem dile getiriririm onları.

Sultan Murat–

Öyleyse, yazacağın hicivleri
yalnız ben okuyayım bundan böyle.

Nef'î–

Yalnız benim hükümdarım olmak
size yeter miydi, padişahım?
Devletli hünkârım benim, hiciv
Biricik savunma silâhıdır kulunuzun
Dolayısıyla halkın.
Benim susmam
Halkın boğulması demektir.

Sultan Murat–

Halkın gür konuşması da benim boğulmam demektir, şair!
Zehrini oraya buraya damlatma artık.

Nef'î –

Bazı hastalıklara, hünkârım,
âcil devadır zehir!

Sultan Murat–

O zehri dikkatli kullan da
Her hangi bir ölüme yol açmasın şair! (s. 102-103).

Fakat kader artık belirlenmiştir. Nef'î hükümdarı da hicvetmiştir. Nitekim Murat bunları Nef'î'ye okuyarak kimin olduğunu sorar:

"Kimin şu mısralar Nef'î?
'İçki şeytanları çekip çevirmekte şimdi
içkinin şiddetle yasaklandığı ülkeyi' Evet, şair?

(Nef'î susar.)

Peki, şunlar…
'Sen bu ülkeye hâkim olalı ey şah
zulüm Muradî mahlasını kullanır."

(Nef'î başını öne eğer)

Sen üsluptan anlarsın koca şair

Nef'î– (başını kaldırarak)

Nef'î'nin üslûbunu andırıyor, hünkârım

Sultan Murat– (kızar)

Halka rezil edersin sadrazamımı, vezirlerimi,
Beni temsil edenleri kepaze edersin!

Nef'î– (sert)

Siz de, padişahım, sizi temsil edenleri
Rezil ve kepaze olmayacak kişilerden seçin.

Sultan Murat–

Beni dahi kayırmazsın!

Nef'î–

Demiştim hünkârım: Çarpıklıklar gördüm mü,
ölsem dile getiririm onları!

Sultan Murat– (Yumuşak)

Ben senin ölmeni ister miyim, şair!

Nef'î–

Ölümümü gerekli görmeyin bir kez!

Sultan Murat–

Severim seni, şair!

Nef'î–

Önce beni yok edip Sonra yasımı tutacak kadar…

Sultan Murat–(iç çekerek, şeytanca)

Yitirdiğim her şeyin üzüntüsünü
daha güçlü bir acıyla örttüm şimdiye dek.
Acısı, senin acından baskın çıkacak
başka kimse kaldı mı acaba, şair?

Nef'î– (alaylı)

Sizinki var daha, gam çekmeyin! (Murat güler.)

Ruhu dengede tutan o kutlu ağırlık
kişinin üzerinden kalktı mı bir kez
sonsuzluk çekimine kapılır da, hünkarım,
kesiliverir ayakları yerden
ve yolunmuş tüy gibi dağılır boşluğa!

Sultan Murat–(öfkesini ustaca gizleyerek)

‘Bir gülistandır hayalim, gönül çılgın bülbülü’
Bunu tamamlar mısın, şair?

Nef’î– (Murat’ın gözlerinin içine baka baka)

“Bütün çağlar koklar benim açtırdığım gülü!” (s. 129-131)

Bu cevap tam bir övünmedir. “Dilinden dolayı sağ ve dili yüzünden ölü” olan şair, bostanbaşıyı bizzat çağırır, doğmasında katkısı olan iktidarın önünde eğilmeği düşünmez, Murat’ı kendisinin idam fermanını söylemekten kurtarır:

"Şair buyruğu, elden ne gelir!" diye ona güya yeni bir paye veren Murat, çevresine yeni bir boşluk daha ekler. Bu parça Nef’î’nin hem şahsiyetini hem de sanatını çok iyi anlatmaktadır.

Nef’î divan şiirinde gücünü ispatlamış bir şairdir. Nedim onun kasidede yektâ bir şair olduğunu söylemiştir. Şinasi kendi görüşlerini Nef’î’ye bir nazireyle anlatmış. Namık Kemal Nef’î’yi değerlendirmiş, nazire söylemiş ve ona olan sevgisini, kendisinden sonraki sanatçılara da aktarmıştır. Tevfik Fikret Nef’î’yi övmüş, şiirini açıklamış ve onun şiirini de değerlendiren portresini kelimeleriyle çizmiş, Oflazoğlu da onu bir büyük şair, sosyal tenkitçi ve mağrur bir şahsiyet olarak oyununa dahil ederek sanatçı-hükümdar, sanat-eylem ilişkisini dile getirmiştir.

Kaynak:

33 - “Tarih ve Tiyatro”, Mutlak Avcıları, Ankara: TDK, 2001, s. 174.

34 - Bu beyti Yahya Kemal “Sade Bir Görüş” adlı makalesinde zikretmiştir. “Şair millî hayatın şahidi mevkiindeydi, padişahtan serdara kadar bütün şahsiyetleri o yaşatıyordu. Nef’î diyor ki: Sultan Süleyman’ın namını haşredek yaşatan Bâkî’nin sözündeki âb-ı hayattır. Naîmâ ise İbşir Paşa’yı bütün bayağılığıyla tasvir ettikten sonra hakkında hiçbir kaside yazılmadığını mühim bir fârika olarak kaydediyor” (Dergâh, 1 Mayıs 1337/1921, s. 17,-18, Edebiyata Dair, s. 53.)

35 - Bu konuyu daha önce ele almıştım: İnci Enginün, "Turan Oflazoğlu ve Divan Şiiri", Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları 2 b , Dergâh Yayınları, 1991, s. 368-379 (İlk neşri: Mehmet Kaplan İçin, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları:75, Ankara 1988,s.75-86); İnci Enginün, "Turan Oflazoğlu'nun Tarihe Bakışı", Araştırmalar ve Belgeler, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2000, s. 290-300 (İlk neşri: H.D.Yıldız Anma Kitabı, M.Ü.Fen-Edebiyat Fakültesi Yay. 38, 1995, s. 211-219); İnci Enginün, “Turan Oflazoğlu Tiyatrosu”, Nevin Önberk Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları Sempozyumu I Tiyatro, Ankara: 12 Mart 2007, s. 35-44.

36 - Turan Oflazoğlu, Mutlak Avcıları, Ankara: TDK, 2001, s. 140.

37 - Bu cümleleri ve sonrakilerden bazılarını Oflazoğlu Topkapı’da da kullanmıştır. Ankara:TDK,1992, s.100.

38 - IV.Murat, tragedya 3 perde, 2 b. 1981, s. 33-34

İNCİ ENGİNÜN
Bahar 2011 / Sayı 8, S. 185-193

Not: Bu e-kitap Şiir Parkı sitesi tarafından ticari olmayan kişisel kullanımınız için yayınlanmakta olup onu bilgisayarınıza indirebilirsiniz ancak kopyalanması, gerçek veya elektronik ortamlarda yayınlanması, dağıtılması, ya da satılması hususu Türkiye Cumhuriyeti yasaları ve uluslararası yasalarla korunmaktadır ve telif hakları temsilcisinin önceden yazılı iznini gerektirir.

www.siirparki.com